

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

вул. І.Франка, 19, м. Київ, 01601,
телефон 235-23-78 факс 235-32-57
E-mail: info@mincult.gov.ua

	№
09.11.2016	936/9-3/55-16
На №	

79010 м. Львів,
вул. Пекарська, буд.49,
кв.13
Камерістову Р.М.

На Ваш запит надсилаємо облікову карточку на елемент нематеріальної культурної спадщини «Козацькі пісні Дніпропетровщини».

Додаток: на 17 арк.

Заступник Міністра культури –
керівник апарату

Р.В. Карандєєв

ОБЛІКОВА КАРТКА

« Козацькі пісні Дніпропетровщини »
(назва елемента нематеріальної культурної спадщини)

1. Назва елемента нематеріальної культурної спадщини

*Офіційна/визнана назва елемента, яка буде міститись у опублікованих матеріалах.
(Не більше 10 слів).*

Козацькі пісні Дніпропетровщини

2. Інша назва елемента (якщо це можливо та необхідно)

Це може бути назва, яку використовує громада(и), група(и), окрема(і) особа(и), пов'язані з побутуванням елемента, або назва, під якою елемент уже відомий.

Козацькі пісні

3. Регіон, область, район або місцевість основного побутування елемента

Дніпропетровська область

4. Загальна характеристика елемента

4.1. Визначення громад(и), груп(и) або окремих осіб (носіїв), що мають пряме відношення до елемента, та місце їхнього перебування

Оскільки нематеріальна спадщина може бути визначена тільки у зв'язку з певною громадою, групами чи особами, які вважають її частиною своєї культурної спадщини, важливо чітко визначити громади, групи або осіб, що мають безпосереднє відношення до побутування елемента.

Інформація, подана в цьому пункті, повинна уможливити з'ясування, які саме групи найтісніше пов'язані з елементом та можуть бути його носіями.

Носії елемента «Козацькі пісні Дніпропетровщини» не становлять якоїсь однієї громади. В одних місцях вони об'єднані у фольклорні аматорські колективи, як, наприклад, у м. Жовті Води (ансамбль «Знахідка»), у м. Підгородне Дніпропетровського р-ну (ансамбль «Криниця»), у с. Богуслав Павлоградського р-ну (ансамбль «Богуславочка»). В інших місцях носіями елемента «Козацькі пісні» є окремі особи, які не беруть участі у художніх колективах (наприклад, Анна Михайлівна Должанська, 1918 р.н. з смт. Межова Межівського р-ну; Катерина Григорівна Скиба, 1929 р.н. з с. Красний Під Широківського р-ну), або неформальні гурти, які збираються при нагоді (вихідний, свято, просто поспівати коло хати) (наприклад, такий гурт у с. Капулівка Нікопольського р-ну у складі: Федоренко Надія Семенівна, 1927 р.н, Іванчура Марія Кіндратівна, 1934 р.н., Біляєва Ольга Григорівна, 1930 р.н.).

4.2. Географічне розташування та зона побутування елемента

Цей пункт має визначати територію поширення елемента, по можливості вказавши географічне розташування місця, де він зосереджений.

Якщо схожі елементи існують у сусідніх місцевостях, слід це також вказати.

Елемент «Козацькі пісні Дніпропетровщини» був поширений по території всієї Дніпропетровської області, про що свідчать фольклорні експедиції, проведені на початку 2000-х років фахівцями НДЛ українського фольклору, народного говору та літератури Нижньої Наддніпряниці Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара та членами Всеукраїнської асоціації молодих дослідників фольклору. На той момент значні здобутки у збереженні народної пісні, у тім числі козацької пісні, були у Васильківському р-ні (с. Дебальцеве), Криворізькому р-ні (с. Інгулець), Магдалинівському р-ні (села Гупалівка, Личкове та Могилів); Новомосковському р-ні (села Голубівка, Піщанка, Івано-Михайлівка); Павлоградському р-ні (села Кочережки, Богуслав, Межиріч, В'язівок); Покровському р-ні (села Олексіївка, Катеринівка, Велика Михайлівка, Гаврилівка, Романки), Солонянському р-ну (село Калинівка, хутір Гроза, селище Солоне), Томаківському р-ні (с. Добра Надія), Царичанському р-ні (села Турове, Могилів, Цибульківка); Широківському р-ні (с. Новокурське), Юр'ївському р-ні (чоловічій ансамбль села Новов'язівок). Проте поважний вік носіїв елемента та майже відсутність процесу міжпоколінної передачі роблять його дуже вразливим та не гарантують його збереження у виявлених місцях побутування.

Експедиції, що були проведені у 2014 році, виявили такі точки збереження цього елемента – с. Капулівка Нікопольського р-ну, с. Богуслав Павлоградського р-ну, с. Красний Під та с. Новокурське Широківського р-ну, смт. Межова Межівського р-ну, м. Жовті Води, м. Підгородне, с. Сурсько-Михайлівка Солонянського р-ну.

Враховуючи, що походження України розпочалося саме з Нижньої Наддніпряниці (останні 5 Запорізьких Січей, з 1581 по 1775 роки, знаходилися на території нинішньої Дніпропетровської обл.), козацькі пісні, що побутували на цій території, були також занесені і в інші місцевості України, натомість там вони набули інших рис та характеру. Крім того,

з'ясування стану їхнього побутування зараз, вимагає проведення відповідних досліджень.

4.3. Галузь спадщини, яка представлена елементом

Визначається одна або більше галузей, що визначені у ст.2.2. Конвенції, в яких проявляється цей елемент. Може бути вказано іншу галузь нематеріальної культурної спадщини, де може проявлятися елемент.

ст.2.2. Конвенції:

- a) усних традицій та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини;*
- b) виконавському мистецтві;*
- c) звичаях, обрядах, святкуваннях;*
- d) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту;*
- e) традиційних ремеслах.*

- a) усних традицій та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини;
- b) виконавське мистецтво.

5. Короткий опис елемента

Короткий опис елемента спадщини, що дасть уявлення про нього.

Не більше 500 слів

Козацтво як окремий стан до тепер не зберігся, тому приналежність тієї чи іншої пісні до козацької визначається за такими ознаками, як текст та музична мова.

В першу чергу, можна вважати «козацькими піснями» ті пісні, в яких змальовуються козацькі походи (наприклад, «Ой, гук, мати, гук» з с. Капулівка Нікопольського р-ну), пісні про козацьких ватажків (наприклад, пісня про козацького полковника Данила Нечая «Ой з-за гори та ще й з-за лиману» з м. Жовті Води), козацька лірика (наприклад, «Із-за гір, з-за гір» з м. Підгородне), козацький романс (наприклад, «Ішов козак з Дону» з с. Велика Михайлівка Покровського р-ну). В цих піснях текст іде або від невизначеного розповідача, або від самого козака.

Певною мірою «козацькими піснями» можна вважати пісні, в яких змальовуються стосунки між козаком та дівчиною. Хоч у цих піснях текст зазвичай іде від дівчини, натомість їхня музична мова тотожна пісням першої групи (хіба що за виключенням козацького романсу) (наприклад, «Садом-садом, пшениченька ланом» з смт. Межова Межівського р-ну).

Проте не всі пісні, в яких співається про козаків, є козацькими піснями. До козацької тематики зверталися автори пісень, що були створені в роки

боротьби за незалежність України 1917 – 1921 років, наприклад, пісні «Їхав козак на війноньку» або «Стоїть козак на чорній кручі». Ці пісні виконуються по селах, але виконавці старшого віку зневажливо відносяться до цих пісень, називаючи їх «триндичками» (наприклад, у с. Кочережки Павлоградського р-ну).

Музичній мові козацьких пісень властива розлогість мелодії, протяжність кожної музичної фрази (народні виконавці з с. Капулівка Нікопольського р-ну називають такого типу пісню «затяжн́а»), помітне тривання в часі кожного музичного фрагменту, навіть окремих звуків; текст пісні часто «губиться» у мелодичних розспівах окремих складів; зустрічається, як художній прийом, недоспівування окремих слів з одночасним початком іншої музичної фрази. Під час виконання пісень виконавцям властивий самозаглиблений, зосереджений стан, наближений до молитви-медитації. Козацькі пісні виконуються без супроводу музичних інструментів, зазвичай гуртом (за виключенням пісень, що належать до репертуару кобзарів-бандуристів, які виконуються соло, найчастіше під супровід бандури; ще 15 – 20 років тому могла йти мова про залишки кобзарської побутової традиції у Нікопольському р-ні, але на сьогодні за відсутності спадкоємності явище майже вичерпано).

Для будови гуртової козацької пісні властивий сольний заспів та сольний верхній голос. Ці функції народні виконавці, відповідно, називають дієсловами «заводити» та «виводити» («тягти»). Під впливом діяльності народних хорів верхній голос може виконувати група осіб (як, наприклад, у фольклорному ансамблі «Знахідка» з м. Жовті Води). Це призводить до спрощення мелодії верхнього голосу, втрати виконавської індивідуальності.

Гуртова частина пісні зазвичай має триголосу будову (сольний верхній голос та гуртові середній і нижній голос). В с. Богуслав Павлоградського р-ну в деяких піснях жінки додають четвертий, найнижчий голос, який, фактично, є імітацією чоловічої партії («басити»).

Козацькі пісні виконуються зазвичай голосним насиченим звуком з формуванням його у грудній клітині, причому манера виконання є спільною

як для чоловіків, так і для жінок.

Козацькі пісні в наш час частіше виконують самі жінки, рідше трапляються змішані гурти. Гуртовий чоловічий спів є реліктовим явищем, хоча за згадками жінок, чия юність припала на першу половину ХХ ст., гуртовий чоловічий спів раніше був надзвичайно поширеним явищем. Востаннє зразки чоловічого гуртового співу були зафіксовані у 2000 році у с. Гаврилівка Покровського р-ну керівником фольклорного ансамблю «Буття» (м. Київ) Бутом Олегом Васильовичем та на початку 2000-х років фольклористами Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара у с. Новов'язівка Юр'ївського р-ну та с. Піщанка Новомосковського району.

6. Матеріальні предмети, пов'язані з елементом

Зазначаються предмети (наприклад, інструменти, одяг, ритуальні предмети, певне місце тощо), які пов'язані із побутуванням елемента та без яких неможливе практикування елемента.

Не більше 200 слів.

Зараз не існує матеріальних предметів, пов'язаних із практикуванням елемента. В історичній перспективі при виконанні сольних козацьких пісень могла використовуватися бандура.

7. Стисле визначення ступеня життєздатності елемента, потреби в заходах з метою його охорони

7.1. Подається опис ступеня життєздатності елемента на даний момент, що включає:

А) вік носіїв елемента та вік інших членів громади, яким даний елемент є цікавим (слухачам, глядачам, учасникам обрядів, споживачам традиційних знань, користувачам виробів народних промислів, тощо);

Б) широту охоплення елементом членів громади (приблизна кількість носіїв) та широту розповсюдження в плані географічного ареалу;

В) способи передачі елемента в громаді від покоління до покоління і опис цього процесу;

7.2. Загрози нинішньому побутуванню елемента (якщо такі є), або ризики для його побутування, що можуть виникнути у майбутньому (якщо такі є). Дати оцінку, чи потребує зазначений елемент охорони на даний момент.

7.3. Подається приблизний опис заходів, завдяки яким можна уникнути існуючих загроз або майбутніх ризиків

Кількість слів – за потребою.

7.1. А) Виконавцями козацьких пісень в переважній більшості є люди похилого віку. В с. Богуслав Павлоградського р-ну - фольклорний ансамбль «Богуславочка» - 7 осіб, з яких 6 є 1932 – 1939 років народження; в